

„Nézd meg az anyját...”

A tudományos kutatás egyre-másra fedez fel olyan összefüggéseket, amelyeket igazában már nem is kellene felfedezni, hiszen azok a tartósan együttélt közösségek közmondásaiban, szállóigéiben megtalálhatók.

A jómúltkorában a modern pedagógia egyik sarkalatos tételéről olvastam kommentárt. Számtalan megfigyelés, kísérletsorozat eredményeként vonták le ezt a következtetést: a gyermek intelligenciájának kerekén a fele alakul ki hároméves korig, a következő 30 százaléknolc-kilencéves korra tehető, s a maradék 20 százalékon „dolgozik” az általános és középiskola a teljes érettség koráig (18 év). Mindezt elnevezték a „csökkenő nevelhetőség elvének”. A cikkíró ironikusan állapítja meg: a magyar paraszt régóta tudja mindezt, hiszen közmondása is van rá: „Amit Pityunak nem mondtál meg, Pistának már hiába mondd”.

A gyors változások korában a közvélemény szkeptikus fenntartással viseltetik a parasztság „parlagi bölcsességével” szemben, korszerűtlennek, a gyakorlatban használhatatlannak tartja. Nos, az igazság az, hogy a közmondásokat elsősorban nem csiszolt formájuk, hanem gyakorlati érvényük éltette, az tehát, hogy az emberi természet állandó, mondhatnánk: „örök emberi” megnyilvánulásaira alkalmazhatók voltak.

A közmondásbeli és valóságos Pityunak igyekeztek mindent a fejébe verni még hajlítható „vesszőkorában”, hogy Pistaként szót érthessenek vele.

A párválasztás dolgában fokozott elővigyázatosságra intettek a közmondások, mert — ahogy mondani szokás — nem babra megy a játék, aki „beválasztott”, „rossz vásárt csinált”, következményeit egy életen át nyöghette, hiszen a feudális faluban a válásra nem volt lehetőség. Éppen ezért a házasulandó legény intellektuálisan állig felfegyverkezve indult „háztűznézőbe”. A család az eladó sorban levő lányra bízta a tűz őrését, akinek már benőtt a feje lágya, tisztában volt vele: ha gondatlansága miatt kialszik, hét baj származik belőle — a kölcsönkért parasztszeme tudja elrejteti a falu árgus szeme elől. A talán véletlenül meglátott „kiszemelt” lányról a közösség szinte mindent tudott, 18—19 éves korára rejtett jellemhibái is felszínre kerültek — „kibújt a szög a zsákból” —, cselekedeteivel megvallotta önnön természetét. Az érdeklődő-puhatolózó legény biztos értesüléseket szerezhetett a kollektív kommunikáció révén. Ha a tüzet rendben találta, az még nem „minden”. Figyelmét semmi sem kerülhette el. Ha nem is volt szomjas, vizet kért, hogy a csuport szemügyre vehesse. „Véletlenül” ellökte a seprőt, s ha a lány csak egyszer is keresztlül lépte ahelyett, hogy lehajolt volna érte, a legény szedte a sátorfáját. (Feltéve, ha a szemrevaló teremtés nem zavarta meg a fejét.) De ha a lánnyal minden a legnagyobb rendben is volt —

a legény óvatossága nem hagyott alább, hiszen tudván tudta: ha egy lány nagyon szeretne már férjhez menni, egy földre szállt angyalt lepipál erényeinek „megjajtszásával”.

És a szülőket kezdte figyelni, elsősorban az anyát, mert: „Nézd meg az anyját, vedd el a lányát!”

És ismét a tudományok területére merészkedhetünk. A gyermek utánzó, modellező természetére esik kilátásunk, a fiú az apát, a leány az anyát tekinti felnőtté, majdani modelljének, példaképének, sajnos, még akkor is, hogy ha ez a példakép — nem példakép. Az esetek többségében a gyerek felnőttként se képes meghaladni apja-anyja családi és társadalmi magatartását. A gyermekéhez türelmetlen, „kiabálós” anyának a lánya se „esik messze a fájától”.

Nem tudok szakadulni a képtől. A négyéves lányka önfeledten játszadozik, ugrabugrál jó kedvében. Hirtelen következik be a tragédia: megcsúszik és belehasal a pocsolába. Én vagyok hozzá a legközelebb. Elém áll, néz rám könyörgő nefelejcsszemével: „Bácsi, hova bújjak, jaj, hova bújjak?! Kikapok anyucitól, jaj...” A vadidegen bácsi megdöbbenése határtalan: hogy szabad ennyire megfélemlíteni egy ekkora gyereket?! Megfogja a kislány kezét, hazakiséri, majd „kitalál valamit”... A nagymama nyit ajtót. Neki mondja: „A gyerek nem tehet semmiről, egy mihaszna kölyök felökte”. A nagymama, kikelve magából: „Majd ad neked anyád, csak jöjjön haza... az istent a pofádba!”

Sose láttuk egymást, többé nem is fogjuk, igazán megmondhatom neki a véleményem: „Szégyellje magát, asszonyom, maga egy...” Bevágja orrom előtt az ajtót.

Az ember viselkedése főképp társadalmi termék. A gyermekkorunk, az életbe indító élménynek, a családfők egymáshoz és a gyermekhez való viszonyának meghatározó a szerepe. Ám nyomatékosan hangsúlyoznom kell: a gyermek elsősorban édesanyja „alkotása” biológiailag és nevelésileg egyaránt. A két háború után hadiárvaik tíz- és százezrei nőttek fel apa nélkül — zömük becsületes állampolgára lett a hazának. Ez a tragikus, szinte őrszadalmi „kísérlet” az anya mindenhatósága mellett szól.

Miképp a „csökkenő nevelhetőség elve” is. A kísérletek ugyanis egyértelműen bizonyították: a gyermek legfogékonyabb első három évének nevelési teendőit optimálisan csak az édesanya tudja ellátni. Azt is kimutatták: a csecsemőnek nincs „apatudata”, az „anyatudata” viszont rendkívül fejlett. Az apját megismeri, édesanyját eleve ismeri. Már rég-rég felfigyeltek erre. Ha jól tudom, egyedül az emberutódra, a csecsemőre jellemző az ún. közérzetzavar. A makkegészséges, kitűnően ellátott csecsemő is felsír olykor. Apja ölébe kapja, csitítgatja. Nem hallgat el. A nagymama, testvér próbálkozása se jár sikerrel. Ám hirtelen betoppan az anya, arcát ajkával érinti. A gyermek elcsendesedik és alszik tovább. Japán tudósok magnetofonszerű készüléket szerkesztettek, melyre felve-

szik az édesanya szívhangját, érmelegítőként a kicsi pulzusára kapcsolják — és alszik, mint a tej. A jól tartott, rendbe tett csecsemőt nem bántja közérzetzavar, az anya mehet bevásárolni, esetleg a fodrászhoz is beülhet, amíg eljön az étkezés ideje. Nagyobb gyermeknél is tapasztalható a „kapaszkodás”-készség. Akkor szenderül leghamarabb álomba, ha anyjával alhat, kezét-lábát anyjára teszi — a velünk született félelemérzés vesztég marad. Ma az egyedülalattatás a divat — „hadd szokjon hozzá a magányhoz, várható állapotához...” Pedig a kisebb a nagyobb testvérrel nyugodtabban alszik; összefogódnak. Én mindig két évvel idősebb bátyámmal aludtam — egyikünk se akart az ágy szélén, a falnál az „igazi”. Az éjszaka titokzatos erői így elvesztették hatalmukat fölöttem.

A tudományos-technikai forradalom a felnőttek társadalmában okoz jó-rossz változásokat — a csecsemő a legkonzervatívabb „elem”; nem „hajlandó” lemondani hagyományos szükségleteiről, legfőképpen vele született „anyatudatáról”. Sirása hívó hang, anyját szólítja, hogy a szintén vele született félelemérzés feszültségét lesimogassa róla.

A sírást provokáló közérzetzavarra egyre több a csecsemő oka. Szakemberek állítják: a csecsemő bizonyos hangskála ismerettel rendelkezik, a zörejangok félelmet ébresztenek benne, s az ő válasza erre nem lehet más: felriad és sír. Városaink egyre zajosabbak, lakásaink dugig zajforrással: tv, rádió, magnó, por szívó, kávédaráló stb. Évekig laktam légfűtős bérházban. A szomszédomban csecsemő volt. Ősztől tavaszig be nem állt a szája. Elképzelttem magamban, milyen lehet: nyilván gyogyepedagógiai alany, kis szerencsétlen. Tavasszal megláttam az anyja karján — festeni se lehet különbet. A szakemberek megállapították: a légfűtő jóval a megengedett zajszint fölélt működött.

A felnőttek világa vajon tekintettel van-e, lehet-e a társadalom legkonzervatívabb „eleme”, a csecsemő nagyon is hagyományos igényeire?

Igen, megint csak a „csökkenő nevelhetőség elve”: hároméves koráig a gyermek nem nélkülözheti édesanyja állandó közelségét. A parasztanyak vitték magukkal a mezőre, ha nem volt olyan gyerek a háznál, akire rábízhatták, elsősorban kislányra — vele babázott, hancúrozott naphosszat. A legkisebb „nebáncsvirág” volt, körülötte forgott a világ, apa-anya kényeztette. A hatodiknál se untak bele. Ha aludt, a nagyobbak lábujjhegyen jártak, szóltanul, mutogatva játszadoztak. Szinte tudták, ez valamikor nekik is kijárt.

Bölcsességsűrítvény: Nézd meg az anyját, vedd el a lányát! Nem minden anya lánya való — anyának.

A példában említett nagymama képtelen a megértés erényének gyakorlására. Ahelyett, hogy mentené unokáját, ruháját rendbetéve, megidézi a zord must — nem férhet hozzá kétség: beárulja a csöppséget. Ugye, „nevelni” kell a kölyköt, tudjon vigyázni jó ruhájára. De hát miért engedte ki „ünneplősen”

játszani? Hogy a cicomás ruha kényszerzubbonyában moccanni se merjen?

A munkában, a társas érintkezésben elszenvedett sérelmek miatt sokszor a gyermek lakol.

Túl sok és egyre több a mesterséges, az ipari termék a gyermekek „étrendjében”. Rossz belegondolni, mi történne, ha a tápszergyártás beadná a kulcsot. Ma-holnap nem ütjük fel a fejünk, ha valaki arról kezd beszélni, hogy az anyatejnél jobb a tápszer. A társadalmi kísérletek hosszú távúak — egyelőre senki se tudja megjósolni, hogy a tápszeres nemzedékek miféle, tömeges hiánybetegségben fognak szenvedni.

De hová is akarok kilyukadni?

Nemrégiben bölcsődében jártam. Tizenöt—húsz ketreces ágyat láttam. A porontyok éppen közérzetzavarban szenvedtek. Egyik elkezdte, a többi folytatta a sírást — hívták édesanyjukat. A dada, a szegény dada nem tudta, melyiknél kezdje a vigasztalást. Kétségbeesetten csapkodott karjával — ha szárnyai lettek volna, a tehetetlen düh elrepíti.

Egy kismama, aki kilenchnapos fiát bölcsődébe dugta, kényeskedve mondta nekem: „Nem bírtam meglenni a négy fal között, a magány az agyamra ment volna.”

Az eszébe se jutott, hogy nem volt egyedül, csakhogya első gyermeke társasága neki — nem társaság. Ha minden úgy megy, ahogya cselekvésének logikája sejteti — fia majdan őt dugja be valahova...

Arra gondoltam: ha férje jobban megnézi felesége anyját, talán nem kerül sor erre a frigyre.

Növekszik az „anyalelkű apák” száma, egy nyomasztó tendencia visszahatásaként — lélekben, a szeretet kedves erényének gyakorlásában azzá lehetnek, de az anyák szíve sose doboghat bennük.

Azt kell hinnem, nincs minden rendben az anyáknál — ki fogja feldajkálni a boldogabb jövőt?

Gulyás Mihály

Az anyai hivatásról

1975-ben 194 000 gyermek született hazánkban. Ezzel Magyarország hosszú idő után ismét a magas élveszületési arányszámú országok közé jutott Európában — az ötödik helyet foglalja el. Örülhetünk a művi terhességmegszakítások, a koraszületések, a csecsemőhalandóság csökkenésének; a népesedéspolitikai intézkedéssorozat, úgy látszik, jó felteteleket teremtett az utódvállaláshoz, és lehetőséget a kulturált, megfontolt családtervezéshez. Mindez hallatlanul biztató — de csak akkor, ha bízva és nem elbizakodottan küzdünk a még meglévő hiányok megszüntetéséért. Hiszen az intézkedéssorozat csak egy része (igaz, nagyon fontos része) a tennivalóknak, s szinte felsorolhatatlanul sok még a gondolkodásban, köztudatban, életmódban a változtatásra érett elem.

Nógrád megyében 1974-ben hozzávetőleg 6000 nő „maradt otthon”, hogy szakmájának, hivatásának gyakorlását néhány évre az anyai hivatás gyakorlásával cserélje fel. Tavaly tovább — körülbelül 7000-re — nőtt az otthonmaradók száma. Hétezer anya, akik közül ki tudja, hányan örülnek e ténynek, hányóuk keseredik meg a három év sok munkájától, „magányától”, mennyien érzik, hogy a legnemesebb „alkotó munkát” végzik? Él-e bennük hivatástudat, és elismeri, erősíti-e ezt a társadalom? Vajon a gyerekeveléssel együtt meg tudják-e valósítani önmagukat is? Változik-e ilyen esetben a családbeli szerepük, ki segít a tennivalókban...?

Adalékként e kérdések megválaszolásához íme hét beszélgetés.

★

Műanyag talpú cipőmben csúszkálva nehezen haladok a sáros járdán. Ha a címet nem tudom, sem tévesztem el Mile Gáspár házát. Az udvar szilvafáit száradó ruha borítja: zoknik, melegítők, fehérnemű. A gyommal felvert kertben négyöt mezítlábas gyereket játszik egy halom sütőtökkel. A háziasszony, aki negyvennégy éves korára tizenkétszer szült, éppen vásárolni ment. Megvárom. Szabódva ültet le a kályha nélküli szobában. Döcögve indul a beszélgetés.

— Hát, mit mondjak magának. Idáig még jó megélhetésünk vót, fiatalok vótunk, egymást villertük. Ezt a házat a tanács adta, a villanyt mán mink szereltettük be, a gangot mink csináltattuk, most meg a tetőt kéne... Szóval: sok munkánk van itt, megéhezzük. Azt szeretném mégis, hogy gyarapodnánk, mert tetszik látni, régi bútoraink vannak, meg osztán... szeretnénk, szóval, ha lenne mindenünk.

— Miből élnek?

— Az ember keres ezernégyzet-ezerhatot, meg a családi pótlék öt gyerekre. Mert mán csak annyi van tizenhat éven aluli... Higgye meg, ebből a kis keresetből nagyon nehéz. Most jövök a bótó, száz forintó jóformán csak paprikás krumplit eszünk.

— ... és miért szült ennyi gyereket?

— Mert nem vótunk okosak. Még máig sem vagyok okos az ilyesmihez.

— Megbánta?

— Nem én. Egy cseppet se. Én boldog vagyok a családommal meg a férjemmel. Nem veszeksünk. Szegényesen megélünk, oszt jól van. Én örülök, hogy ennyi családom van, azért, hogy engem is nagyon szeretnek...

Feltörő sírás vet véget a beszélgetésnek.

★

Ha Kovács Ilonával nem az AFESZ könyvelésében, hanem az általános iskola padjában találkozom, nem lepődök meg. Vékony, szőke fiatalasszony, négy éve van férjnel.

— Ugye, csak három év után született gyereke?

— Korábban nem akartunk. Anyu-ékkal együtt lakunk, nem is gondoltuk, hogy legyen. Ez meg... úgy „jött”. Most anyuval van. Én húsz hét után visszajöttem dolgozni. Ha minden jól megy, tavasszal felveszik bölcsődébe.

— Mennyit van a gyerekekkel?

— Délben hazamegyek, az olyankor alszik. Este meg úgy öt órától, amíg megint nem alszik el. Inkább anyu neveli, de meg van vele elégedve. Azt mondja, nagyon rendes kisfiú.

— Ne haragudjék a kérdésért: él önben valamilyen hivatástudat?

— Hát... igen. Mert például most mérlegkészítés van, és nagyon rá kell hajtani, hogy huszadikára készen legyen.

★

Újonnan épült családi ház, kis udvarral, kevés virággal. A kapun (szokatlán módon) csöngő, levélszekrény, névtábla

— Másfél éve szültem a harmadik gyereket. Azóta nem tanítok.

— Ha jól tudom Molnár Tibornéről, magyar-történelem szakos. Nem hiszem, hogy a szakmai fejlődését túlzottan segítette ez a hosszú szabadság.

— Nagyon sokat ártott, mert a gyerekek mellett nem jut idő, hogy továbbképezzem magam. Azt hittem, éppen fordítva lesz. De az ezerfelé szakadó szabad idő és a gyereksírás nem bizonyult megfelelőnek ehhez. Így aztán szép lassan lemaradok a kolléganőimtől.

— A gyerekevelés miatt tehát hátrányos helyzetbe került?

— Mint pedagógus, igen. Mint ember, nem.

— És a kettő nem ellensúlyozza egymást?

— Dehogynem. Ha nem így lenne, nem vállaltam volna. Bár a szakmai kihagyás legkevesebb négyöt évre visszavet a munkában, gyerek nélkül anyagiilag is jobban állnánk. Talán kevesebbet kellene dolgoznunk, több lenne a szabad időnk, többet szórakozhatnánk.

— Mondja, tisztelik önt azért, mert a gyerekevelést választotta?

— Hát ezért nem. Nézze, általában elfogadottabb az, ha valaki a társadalomban, a munkahelyén végez munkát. Jobban elismerik, látványosabb, dicsőséget és pénzt hozhat. Az itthoni munka nem. Éppen ezért, ha valamelyik nőnek fontos az, hogy bebizonyítsa: egyenrangú a férfiakkal, ezt úgy tudja megtenni, hogy háttérbe szorítja anyai hivatását. De nem csak azért, mert ez a legkönnyebb, hanem talán, mert ez az egyetlen mód.

★

Aruház a főtéren. Első emelet, ruházati osztály. Ebédidő, szinte senki sincs az üzletben. Balogh Béláné a szöveteket rendezgeti. Huszonhét éves, 1970-ben ment férjhez. Gyerek még nincs.

— Építkezünk. Be van ütemezve a gyerekek is. Jövöre szeretnénk.

— Az építés miatt nincs még gyerekek?

— Elég szép a ház. Szuterénes, ötszobás. Sokba került. Minden pénzünkre és időnkre szükség volt.

— Gyerek tehát: csak ha rendben van a ház.

— Természetesen.

— Még sohasem vágyott arra, hogy gyereket szüljön?

— Nem gondolkodtam rajta.

— És jövőre miért szánja rá magát?

— A feleségnek szülnie kell. Ez így van rendjén.

★

Dr. Hajdú Tivadarné építész. Két gyermek édesanyja. Színházra, mozira, vendégeskedésre is jut az idejéből.

— Ha találnék még egy „Juliska néni”, szülnék még egy gyereket. Nélküle már nem.

— Hát ezt meg hogyan értsem?

— Ahogy mondom. A gyereknevelés segítség nélkül nem megy. Juliska néni 84 éves nyugdíjas volt, aki (igaz, 900 Ft-ért, de) nagyon tisztességesen ellátta a gyerekeimet napközben, és ha szükségünk volt rá, este vagy akár éjszaka is vigyázott rájuk. Nagyon pedáns volt, intelligens, és ami a legfontosabb: nagyon szerette a gyerekeket. Soha semmiféle nézeteltérésünk nem volt. Nem avatkozott bele a családi ügyeinkbe, nem kellett előtte titkolóznunk. Még a gyereknevelésben sem voltak köztünk ellentétek. Sajnos, megbetegedett, és már nem vállalhatta tovább őket. Azóta már az ötödik néniel kísérletezünk, de még nem találtuk meg a párját.

— Hogyan szokott ráakadni ezekre a „vigyázó” nénikre?

— Ó, hát nincsenek olyan sokan, akik ilyesmire vállalkoznak. Ismerősök szokták ajánlani őket, játszótéren, óvodában, bölcsődében, sőt volt, akit a fodrásznál. Az biztos, hogy jobb lenne, ha nemcsak a nyugdíjas korosztályból, és főleg ha nemcsak a keresetért ajánlkoznának. De hát számomra e pillanatban csak ilyen „pótmama-szolgálat” áll rendelkezésre. Szükségem van rájuk, ha maradéktalanul akarok örülni a gyerekeimnek, hogy ne érezzem magam — miattuk! — számomra fontos dolgoktól megfosztottnak.

★

A gimnázium harmadik osztályát hagyta félbe F. Piroska, mert férjhez ment, és gyereket várt. Úgy gondolta, a hároméves szabadság alatt majd befejezi az iskolát, esetleg jelentkezik továbbtanulni is.

— Mindent elfelejtettem. Majdnem-hogy beszélni is. Állandóan fáradt vagyok. A férjem későn végez a munkával, olyankor már ő is fáradt. Ismerősökhöz nem járunk, a régiiek meg elmaradoztak, mert meg vagyunk kötve a gyerek miatt. Nem járok én a piacon, meg a bolton kívül sehova. Néha a szomszédasszony átnéz... ha ráér, vagy ha már ő is nagyon únja, hogy egyedül van.

— Nem azért kérdezem, mert meg akarom bántani, de őszintén mondom,

kíváncsi vagyok rá, hogyan is volt azzal a pálinkázással?

— Maga mit csinálna a helyemben! Csak üljek itt és bolonduljak meg! Igen, szoktunk olyankor inni is. Attól legalább jó kedvünk lesz. De a dolgunkat elvégezzük... Erzsi is meg én is. Tudja a férjem is, nem bánja. Ő esetleg el tud menni szórakozni, de nekem... nekem nem... Mit akar még!?

— Néha úgy, de úgy elkeseredek. De hát...

— Örül a gyerekének?

— Igen.

★

F. B.-né takarítónő. Nyolc évig járta az orvosokat, de nem tudtak segíteni rajta. Nem szülhet.

— Nagyon szeretnénk volna, de hát nem lett. Így aztán úgy határoztunk, hogy hozunk egy állami gondozott gyereket. Éva már két éve van nálunk. Élnek a szülei is, de beleegyeztek, hogy a nevünkre vegyüek. Sehogyse tudom megérteni őket.

— Igaz, hogy korábban adminisztrátor volt, és csak azért vállalt most takarítónői munkát, mert az itt van a szomszédban, és így több ideje marad a gyerekekre?

— Igaz. Úgy van most már az egész életem beállítva, hogy minél gyakrabban lehessünk együtt. Nekem most már az a dolgom, hogy felneveljem.

— Egy kissé zavarban vagyok, mert a történetek után nem tudom, hogy kit illet az „édesanya” megszólítás.

— Azt hiszem... úgy érzem..., az az édesanya, aki felneveli, nem aki világra hozza és utána eldobja a gyereket. Vagy el kell venni tőle, mert nem gondozza, nem ápolja. Az Éva szülei ittak, nem törődtek vele, ütötték, nem kaptak enni, nem volt ruhája... Szóval, nem a gyerek volt az életcéljuk, hanem valami egészen más. Nem tudták volna felnevelni. Nem úgy gondolkodtak.

— És az ön életcélja?

— Boldog vagyok, mert tudom, hogy Éva is az lesz.

Feuer András

